

שחורה אני ונאווה

רצף הדרשות הבאות מובא במדרש על פסוקים ה - ו בפרק א.
 לפני קריאת המדרש ונסו להבינם ברמת הפשט (המשל). מה הבעיה/הסתירה בפסוקים? מה מיצג הצבע השחור?

קראו את המדרש ברצף ונסו לעמוד על המסר הכללי שלו.

בשלב שני עברו על חלקי המדרש בעיון והתייחסו לשאלות בהמשך:

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א

א. א [ה] שחורה אני ונאווה, שחורה אני במעשי, ונאווה במעשה אבותי,

שחורה אני ונאווה, אמרה כנסת ישראל שחורה אני בפני עצמי, ונאווה בפני קוני, דכתיב (עמוס ט) הלא כבני כושיים אתם לי בני ישראל, כבני כושיים אתם בפניכם, אבל אתם לי כבני ישראל נאם ה',
 דבר אחר שחורה אני במצרים ונאווה אני במצרים, שחורה אני במצרים (יחזקאל כ) וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי, ונאווה אני במצרים בדם הפסח ודם המילה דכתיב (שם /יחזקאל/ טז) ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואמר לך בדמיך חיי, זה דם הפסח, ואמר לך בדמיך חיי זה דם המילה,
 דבר אחר שחורה אני בים שנא' (תהלים קו) וימרו על ים בים סוף, ונאווה אני בים שנא' (שמות טו) זה אלי ואנוהו,

שחורה אני במרה שנאמר (שם /שמות ט"ו/) וילונו העם על משה לאמר מה נשתה, ונאווה אני במרה שנא' (שם /שמות ט"ו/) ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים,

שחורה אני ברפידים שנא' (שם /שמות/ יז) ויקרא שם המקום מסה ומריבה, ונאווה אני ברפידים שנא' (שם /שמות יז/) ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' נסי,

שחורה אני בחורב שנא' (תהלים קו) יעשו עגל בחורב, ונאווה אני בחורב שנא' (שמות כד) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע,

שחורה אני במדבר שנא' (תהלים עח) כמה ימרוהו במדבר, ונאווה אני במדבר בהקמת המשכן שנא' (במדבר ט) וביום הקים המשכן,

שחורה אני במרגלים שנא' (במדבר יג) ויוציאו דבת הארץ, ונאווה אני ביהושע וכלב שנא' (שם /במדבר/ לב) בלתי כלב בן יפונה הקנזי,

שחורה אני בשטים שנאמר (שם /במדבר/ כה) וישב ישראל בשטים, ונאווה אני בשטים שנא' (תהלים קו) ויעמוד פינחס ויפלל,

שחורה אני בעכן שנאמר (יהושע ז) וימעלו בני ישראל מעל בחרם, ונאווה אני ביהושע שנאמר (שם /יהושע ז/) ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד,

שחורה אני במלכי ישראל, ונאווה אני במלכי יהודה, אם בשחורים שהיו שלי כך אני נאווה, בנביאים¹ שלי על אחת כמה וכמה.

- בראש המדרש מובאים פסוקים מעמוס ויחזקאל - עיינו בפרקים מהם הם לקוחים - במה הם עוסקים? כיצד מגיב המדרש לפסוקים לפרקים אלה?

ב. ב שחורה אני מדבר באחאב שנא' (מ"א = מלכים א' = כא) ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע בגדיו ויצום ויהלך אט, כמה נתענה ריב"ל אמר ג' שעות, אם היה למוד לאכול סעודתו בשלש שעות אוכל בשש, ואם היה אוכל בשש אוכל בתשע, (שם /מלכים א' כ"א/) וישכב בשק ויהלך אט, ריב"ל אמר שהלך יחף, ביהורם מה כתיב (מ"ב = מלכים ב' = ו) וירא העם והנה השק על בשרו מבית,

¹ המילה נביאים היא כנראה טעות. חלק ממפרשי המדרש תקנו א הנוסח מדעתם. והיום אנו יכולים לאשר שיש כתבי יד בהם במקום המילה נביאים מופיע מילה אחרת הדומה לה - מהי לדעתכם?

רבי לוי בר חיתא אמר בה ג' שיטין, שחורה אני כל ימות השבוע ונאוה אני בשבת, שחורה אני כל ימות השנה ונאוה אני ביוה"כ, שחורה אני בעשרת השבטים ונאוה אני בשבט יהודה ובנימין, שחורה אני בעולם הזה ונאוה אני לעולם הבא.

- מדוע מובא כאן המדרש על אחאב – מה אחאב מייצג?
- כיצד מתקיימת נאוה בצד השחרות לפי שלש השיטות שמביא רלוי בר חיתא?

ג.... ד"א בנות ירושלים אמר רבי יוחנן עתידה ירושלים להעשות מטרפולין לכל המדינות, ולהמשיך כנהר אליה לכבודה, כד"א (יהושע טו) אשדוד בנותיה וחצריה עזה בנותיה וחצריה עד לשע, היא דעתיה דרבי יוחנן דאר"י כתיב (יחזקאל טז) ונתתי אתהן לך לבנות ולא מבריתך, מהו לבנות לכופרנין, ולא מבריתך לא מן פרניך אלא מן פרנין דידי, רבי ביבי משום רבי ראובן אמר (ישעיה נד) רני עקרה, הא רנה עקרותא היא, אלא רני עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם, ...

להבנת הפסוק אהלי קדר ויריעות שלמה – עיינו בשמות כו א – יד – כיצד היה המשכן בנוי – ממה היה עשויות היריעות?

ד. א כאהלי קדר מה אהלי קדר אע"פ שנראין מבחוץ כעורים ושחורים וסמרטוטין והם מבפנים אבנים טובות ומרגליות, כך תלמידי חכמים אף על פי שנראין כעורים ושחורים בעולם הזה, אבל בפנים יש בהם תורה מקרא משנה מדרשות הלכות תלמוד תוספתות ואגדות,

אי מה אהלי קדר אין צריכין תכבוסת יכול אף ישראל כך, ת"ל כיריעות שלמה, מה יריעות שלמה זו מתלכלכת ומתכבסת וחוזרת ומתלכלכת ומתכבסת, כך ישראל אע"פ שמתלכלכין בעונות כל ימות השנה יום הכפורים בא ומכפר עליהם שנאמר (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם וכתוב (ישעיה א) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו,

אי מה אהלי קדר מטלטלין ממקום למקום יכול אף ישראל כן, ת"ל כיריעות שלמה כיריעותיו של מי שהשלום שלו מי שאמר והיה העולם שמשעה שמתחן עוד לא זזו ממקומן, תני רבי אליעזר בן יעקב (שם /ישעיהו / לג) אהל בל יצען, בל יצא ובל ינוע, מה אהלי קדר אין עליה עול כל בריה, כך ישראל לעתיד לבא אין עליהם עול כל בריה,

תני רבי חייא (ויקרא כו) ואולך אתכם קוממיות, בקומה זקופה שאינן יראין מכל בריה, ר' יודן אומר כיוסף, מה יוסף נמכר לאהלי קדר שנאמר (בראשית לז) וימכרו את יוסף לישמעאלים וחזר וקנה את קונו שנאמר (שם /בראשית / מז) ויקן יוסף את כל אדמת מצרים, כך ישראל יהיו שובים לשוביהם.

א [ו] אל תראני שאני שחרחורת, רבי סימון פתח (משלי ל) אל תלשן עבד אל אדוניו נקראו ישראל עבדים שנאמר (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים, ונקראו הנביאים עבדים שנאמר (עמוס ג) כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים, כך אמרה כנסת ישראל לנביאים אל תראוני בשחרחרותי,

אין לך שמח בבני יותר ממשה ועל ידי שאמר (במדבר כ) שמעו נא המורים נגזר עליו שלא יכנס לארץ, ד"א אין לך שמח בבני יותר מישיעיהו ועל ידי שאמר (ישעיה ו) ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב אמר לו הקב"ה ישעיה בנפשך את רשאי לומר, (שם /ישעיהו ו /) כי איש טמא שפתים אנכי ניחא, שמא ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב אתמהא, תא חמי מה כתיב תמן ויעף אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה, אמר רב שמואל רצפה רוץ פה רצוף פה למי שאמר דלטוריא על בני,

ודכוותיה כתיב באליהו שנאמר (מלכים א יט) ויאמר קנא קנאתי לה' אלהי ישראל כי עזבו בריתך בני ישראל, אמר לו הקדוש ברוך הוא בריתך הוא בריתי שמא בריתך, ואת מזבחותיך הרסו, אמר לו מזבחותי שמא מזבחותיך, ואת נביאיך הרגו בחרב, אמר לו נביאי ואת מה איכפת לך, אמר לו ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה, תא חמי מה כתיב תמן ויבט והנה מראשותיו עוגות רצפים מה הוא רצפים, אמר רבי שמואל בר נחמן רוץ פה רצוף פיות בכל מי שאמר דלטוריא על בני, ...

- על מי מותח המדרש ביקורת? האם ישעיהו אליהו ומשה לא צדקו?

נסו לפצח את המשל שבראש המדרש

מדרש זוטא - שיר השירים (בובר) פרשה א

[ה] שחורה אני ונאווה. וכי אפשר לשחור להיות נאה, משל למה הדבר דומה לתינוקת בת מלכים שקלקלה בבית אביה ונזפה ויוצאת והיתה מלקטת בשבלים והשחירה, התחילו חברותיה (מחסרות) [מחסדות] אותה, מה היא אומרת להן אל תראוני שאני שחרחרת ששזפתני השמש, ואינו דומה אדם שיצא כעור ממעי אמו לאדם שיצא נאה ונתנול, כי נוח לו במהרה לחזור ולהיות נאה, כך אמרה כנסת ישראל לאומות העולם שחורה אני ונאווה. שחורה אני במעשה העגל ונאווה אני במעשה המשכן. ד"א שחורה אני ונאווה, שחורים היו ישראל במצרים כשהיו עושים בטיט בחמר ובלבנים, אבל נאים היו על הים כשהיו טוענים ביזתם של מצרים. שהיה רבי אלעזר בן פילה אומר לא היה סוס שלא היה במעוטה יותר מבעשר רבוא זהב, לקיים מה שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ (תהלים ס"ח י"ד). ד"א שחורה אני ונאווה, כנסת ישראל אומרת למי שברא את העולם שחורים אנו במעשינו כאהלי קדר אלא מה אתה רואה אהלי קדר מבחוץ, נכנס אדם לתוכו הרי הוא מלא כל ברכה, כך ישראל האומות מבזין עליהם ואינן יודעות שהם מלאים מצות. ד"א מאהלי קדר. כדרך שמותחים את האהל הזה אין אדם אחד יכול למתחו לעצמו אל /אלא/ רבים מותחים אותו, יכול כך הוא עושה הקב"ה, ת"ל הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל לשבת (ישעיה מ' כ"ב), הוא עצמו מתח את הרקיעים ולא סיעו בריה לכך נאמר כאהלי קדרה כיריעות שלמה, המלך שהשלום שלו ברא ששת ימי בראשית וברא את האדם ביום הששי שלא יהיה מתגאה, ומה עכשיו שאין יוצא מן המעינות שלו אלא מים סרוחים הוא מתגאה, אלו היו יוצאים ממנו מעינות של דבש ושל חלב על אחת כמה וכמה שהיה מתגאה.